

NOTISER

Sagor från Södermanland. Upptecknade av Gustav Ericsson, utgivna av Bengt af Klintberg. Svenska sagor och sägner 7. Kungl. Gustav Adolfs Akademien, Uppsala 2011. 393 s. ISBN 978-91-85352-93-7.

Kungl. Gustav Adolfs Akademiens serie Svenska sagor och sägner är en av de främsta i sitt slag. Bokserien, vars första band utkom 1937, innehåller flera av landets mest kända och betydelsefulla samlingar av framför allt sagor, men i viss mån även sägner. Exempelvis presenteras resultatet av Gabriel Djurklous, Gunnar Olof Hyltén-Cavallius, P. A. Säves och Eva Wigströms uppteckningsarbete i några av banden. Även uppteckningar gjorda av bl.a. Mickels i Långhult, O. P. Pettersson och Sven Sederström finns utgivna i serien. Längre var dock serien ofullständig, metallarbetaren Gustaf Ericssons sagor saknades. I och med utgivningen av band 7, *Sagor från Södermanland*, har nu luckan sent omsider fyllts och serien avslutats. Bengt af Klintberg står för såväl urval och redigering som en presentation av Ericsson, hans arbete och uppteckningar.

Gustaf Ericsson föddes 1820 i Härads socken, Södermanland. Som ung levde han en tid i Strängnäs, först som studerande och därefter bl.a. som lärling hos en guldsmed. Under en period arbetade han som dräng, senare också som smed i Eskilstuna. När hans far, knekten Erik Käck, avled år 1845 återvände dock Ericsson till torpet där han växt upp. År 1854 gifte han sig med mjölnardottern Anna Helena Andersdotter och tillsammans fick de åtta barn. Gustaf Ericsson kom att livnära sig som småbrukare och metallarbetare även om han åren 1863–1893 också fick viss ersättning från Södermanlands fornminnesförening. Gustaf Ericsson gick bort 1894, hans hustru redan 1877.

Gustaf Ericsson sökte tidigt medlemskap i Södermanlands fornminnesförening och blev också dess ombud för Åkers och Västerrekarne härader. Föreningen grundades 1860 efter mönster från Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen och intresserade sig således inte bara för fasta fornlämningar utan också för folklivet

och folkspråket. I samarbete med föreningen inledde Ericsson snart upptecknandet av dialektord men också av visor, gåtor, ordspråk, ordstäv och notiser om folkliv, seder och trosföreställningar från området; delar av det omfattande materialet finns utgivna i den omfattande serien *Folklivet i Åkers och Rekarne härader I–V*, redigerade av Magdalena Hellquist (Uppsala 1989–1994). Härutöver var Gustaf Ericsson också en flitig upptecknare av sagor och sägner, samlingar som idag finns vid Dialekt- och folkminnesarkivet i Lund och Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i Stockholm.

I *Sagor från Södermanland* finns drygt trehundra av Ericssons uppteckningar återgivna, framför allt rör det sig om olika sagotyper, även om enstaka sägner också återfinns i boken. Huvudsakligen är det frågan om internationellt spridda sagotyper. Talande är att inte mindre än 180 av sagotyperna i Ericssons samling finns representerade i Hans-Jörg Uthers *The Types of International Folktales* (ATU, Helsinki 2010). Som utgivare har Bengt af Klintberg redigerat Ericssons texter varsamt och som kommentarer tillfogat information om aktuella ATU-nummer. I de fall det rör sig om sagor som inte varit internationellt spridda finns istället hänvisningar till Waldemar Liungmans *Vari från kommer våra sagor?* (Uppsala 1952). På motsvarande sätt hänvisas stundtals till P. O. Bäckströms *Svenska folkböcker* (Stockholm 1845–1848), Johan Nordlanders *Svenska barnvisor och barnrim* (Stockholm 1886) och Bengt af Klintbergs *The Types of the Swedish Folk Legend* (Helsinki 2010). Även sörmländska dialektord förklaras i kommentarerna.

Hur ska man då idag bedöma sagouppteckningarna? Inledningsvis åskådliggör Bengt af Klintberg hur Gustaf Ericssons dubbla roller, som vetenskaplig upptecknare och traditionsbärare med en egen repertoar, ibland flöt ihop med den följd att det idag är svårt att bedöma hur troget hans uppteckningar följer informanternas egna ord. De sistnämnda är sällan namngivna, vilket exempelvis omöjliggör repertoaranalyser. Samtidigt finns det ingen annan svensk samling som har lika många sagotyper representerade. Ericsson är också den förste upptecknaren i Sverige som själv kom från ”folkets”

led. Kort sagt är Gustaf Ericssons sagor från Åkers och Rekarne härader, för att citera utgivaren, ”en av de viktigaste sagosamlingar som har sammanbragts i vårt land”. Nu återfinns samlingen äntligen i tryckt form. *Sagor från Södermanland* rekommenderas varmt, både för forskare och för en intresserad allmänhet.

Fredrik Skott, Göteborg

A Swedish fieldtrip to the Outer Hebrides 1934. In memory of Sven T. Kjellberg and Olof Hasslöf. Sven T. Kjellberg, Olof Hasslöf, Alexander Fenton & Mark A. Mulhern (red.). NMS, Edinburgh 2012. 107 s., ill. ISBN 1-905267-65-7.

Den skotske etnologen Alexander Fenton sammanställde och redigerade boken *A Swedish fieldtrip to the Outer Hebrides 1934* kort före sin bortgång 2012. Den bygger på dagboksanteckningar och manuskript samt fotografier och teckningar gjorda av Sven T. Kjellberg och Olof Hasslöf under ett par sommarveckor 1934. Boken består av tre delar, en inledning av Fenton där han sätter in Kjellbergs och Hasslöfs fältarbete i en större kontext av dels skandinaviska etnologers utforskande av keltisk folkkultur, dels studiet av en specifik skotsk hustyp, ”blackhouse”. Den andra delen utgörs av Hasslöfs dagboksanteckningar och Kjellbergs manusutkast. I den tredje delen gör Fenton en jämförelse mellan en skildring av Hebriderna från 1845 och Kjellbergs och Hasslöfs material. Fentons redaktionella insats är således omfattande.

De båda svenska etnologerna (1934 var de båda verk samma som museitjänstemän i Göteborg) gjorde sin resa till den avlägsna skotska ögruppen i syfte att fylla en lucka i kunskapen om fiskenäringen och kustkulturen kring Nordsjön. Med sig hem fick de en avsevärd kunskap om tillvaron för innevånarna på de karga öarna. Dokumentationsmaterialet i form av foton, teckningar och Olof Hasslöfs resedagbok förvaras i Göteborgs stadsmuseums arkiv. Den översatta resedagboken kompletteras med manusutkast av Kjellberg, som denne översatte och tillsände Fenton 1971.

Hasslöfs dagboksanteckningar präglas dels av subjektiva iakttagelser, dels av strävan efter en objektiv skildring av vad han och Kjellberg såg och upplevde. Här finns beskrivningar av husbyggnadstekniker och material, men varvat med utlåtanden om hur smuttsigt det kunde vara i ett kök parat med en skildring av

husmoderns älskvärda leende. Förekomst av lakan i sängarna i de mycket enkla och ålderdomliga bostadshusen, ”blackhouses”, har noterats, vilket tyder på att de båda resenärerna mottagits gästfritt och fått se samtliga utrymmen. De skriver också om den generositet och vänlighet de möttes av under sin färd, som till stora delar företogs på cykel. Både Kjellberg och Hasslöf var skolade som byggnadsdokumentatörer i fältarbeten på svensk landsbygd organiserade av Sigurd Erixon och fortsatte att arbeta enligt dennes metoder. Dock skildrar de i fotografier, teckningar och beskrivningar som finns i boken inte bara byggnadskonstruktioner och båttypen, utan i lika hög grad det arbete som förekom på Hebriderna 1934. Fårklippning, boskapsmarknader, hur man odlar potatis under torv, kök med en öppen härd på stampat jordgolv, vävning av den berömda Harris-tweedden – boken ger mängder av fascinerande inblickar i hur människor har lyckats försörja sig i en karg och motsträvig omgivning.

I sitt förord lovprisar Fenton kvaliteten på det fotografiska material som Kjellberg och Hasslöf hemförde från sin resa och arkiverade i Göteborgs stadsmuseums arkiv. Han menar att bilderna är ett avsevärt bidrag till regionens visuella historia. I boken finns ett stort antal av dessa bilder, högkvalitativt återgivna, liksom många av Kjellbergs fina teckningar. Man kan ifrågasätta den sepiaton som samtliga foton har fått i trycket, sannolikt i ett arkaiserande syfte. Troligen har inte originalfotografierna denna färgton och de borde reproducerats närmre sin ursprungliga karaktär. Men detta är en randanmärkning till en mycket ambitiös och kvalitativ utgåva av ett intresseväckande och vackert källmaterial.

Karin Gustavsson, Malmö

Uno Hedman & Gösta Nordén (red.): *Välkommen till bords. Uteätandets historia*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2011. 280 s., ill. ISBN 978-91-73314-93-0.

Restaurangbranschens historia är inget välutvecklat fält inom forskningen, särskilt inte i Sverige. Det finns flera orsaker till ämnets svaghet. En är branschens låga status. Att gå på krogen sågs av vissa som ett nöje, av andra som ett ofog, men någon kulturyttring av rang ansågs det inte vara. Branschen togs därför inte på riktigt allvar bland dess supportrar, och bland dess motståndare fanns sällan någon vilja att behandla den seriöst. En annan orsak är dess slutenhet gentemot omvärlden. För den som inte arbetade i branschen var det svårt att få inblick i den